

Katsaus liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan indikaattoreihin

Kari Nissinen | Veli Möttönen

Katsaus liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan indikaattoreihin

Kari Nissinen & Veli Möttönen

ISBN 978-951-38-8066-8 (nid.)
ISBN 978-951-38-8067-5 (URL: <http://www.vtt.fi/publications/index.jsp>)

VTT Technology 135

ISSN-L 2242-1211
ISSN 2242-1211 (painettu)
ISSN 2242-122X (verkkojulkaisu)

Copyright © VTT 2013

JULKAISIJA – UTGIVARE – PUBLISHER

VTT
PL 1000 (Tekniikantie 4 A, Espoo)
02044 VTT
Puh. 020 722 111, faksi 020 722 7001

VTT
PB 1000 (Teknikvägen 4 A, Esbo)
FI-02044 VTT
Tfn +358 20 722 111, telefax +358 20 722 7001

VTT Technical Research Centre of Finland
P.O. Box 1000 (Tekniikantie 4 A, Espoo)
FI-02044 VTT, Finland
Tel. +358 20 722 111, fax + 358 20 722 7001

Katsaus liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan indikaattoreihin

Kari Nissinen & Veli Möttönen. Espoo 2013. VTT Technology 135. 36 s.

Tiivistelmä

Tässä julkaisussa on esitetty yleiskatsaus liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan indikaattoreihin ja niiden tietolähteisiin.

Raportissa on tarkasteltu Suomessa nykyisin käytössä olevia liikuntapaikkojen kysyntää ja tarjontaa kuvaavia indikaattoreita. Lisäksi on selvitetty merkittävimpien liikuntapaikkojen kysyntää ja tarjontaa Suomessa. Selvitys on laadittu tutkimukseen osallistuneiden kaupunkien (11 kpl) liikuntapaikkatietojen, lajiliittojen antamien lisätietojen, Liikuntapaikat.fi-tietokannan ja VTT:n aiempien aiheeseen liittyvien tutkimusten perusteella. Julkaisussa on myös arvioitu liikunnallisten käyntikertojen määrä Suomen liikuntapaikoissa vuodessa.

Tutkimuksessa on tultu johtopäätökseen, että merkittävimmille liikuntapaikoille tulisi määritellä tietyt tunnusluvut (indikaattorit), joita voitaisiin hyödyntää liikuntapaikkojen suunnittelussa, käytön seurannassa ja erilaisissa vertailuissa. Näiden tunnuslukujen tulisi olla yhteismitallisia siten, että yksittäisten liikuntapaikkojen tietojen pohjalta voitaisiin helposti tuottaa myös kunta- ja aluetasoisista sekä koko valtakunnan tasoista vertailutietoa. Tutkimuksessa on tehty suositus näistä tunnusluvuista ja menettelytavasta niiden tuottamiseksi.

Tutkimuksen on rahoittanut opetus- ja kulttuuriministeriö.

Asiasanat sports facilities, supply, demand, indicators, utilization, key figure

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	3
1. Johdanto	5
1.1 Tutkimuksen taustaa	5
1.2 Tutkimuksen tavoitteet	5
1.3 Tutkimusmenetelmät	5
1.4 Tutkimuksessa käytettyjä käsitteitä	6
1.5 Tutkimustulosten raportointi.....	6
2. Kysyntää ja tarjontaa kuvaavia indikaattoreita ja tietolähteitä	7
2.1 Fyysisen aktiivisuuden suositukset	7
2.2 Ajankäyttöön liittyvät tutkimukset ja tilastot.....	9
2.3 Suomalaisten liikunta-aktiivisuutta kuvaava indikaattori (www.findikaattori.fi).....	12
2.4 Kouluterveyskysely	13
2.5 Kansallinen liikuntatutkimus ja kuntakohtaiset liikuntagallupit.....	14
2.6 Liikuntapaikat.fi (Lipas).....	19
2.7 LiikuntaVertin mittarit.....	20
2.8 TEAviisari	21
2.9 Kansallinen FINRISKI 2007 -terveystutkimus	23
2.10 Lajiliittojen jäsenmäärätiedot ja niiden kehitys	24
2.11 Kuntien liikuntatoimen tulosohjauksessa esiintyviä mittareita	24
2.12 Jyväskylän yliopiston tutkimukset	25
2.13 Sulka-hanke.....	25
3. Muita havaintoja	26
3.1 Objektiiivisesti mitattua tietoa kysynnästä tarvitaan	26
3.2 Liikuntapaikkojen käyttövuorojen kysynnässä suuria eroja.....	26
3.3 Haastattelutuloksia liikuntapaikkojen kysynnästä ja tarjonnasta	27
4. Liikuntasuoritteiden määräärvion tason tarkastelua	30
5. Johtopäätöksiä ja suosituksia	33
Lähdeluettelo	35

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

Kunnat ovat merkittävien liikuntapaikkojen omistava ja ylläpitävä taho Suomessa. Useissa kunnissa taloudellinen tilanne on kireä. Kuntapäätäjät joutuvat miettimään, minkätyyppisten liikuntapaikkojen rakentamiseen, ylläpitoon ja korjaamiseen käytettävissä olevat rajalliset resurssit kohdennetaan.

Myös eri liikuntamuotojen suosio vaihtelee eri aikoina.

On ilmennyt tarve kartoittaa liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila ja sitä kuvaavat indikaattorit ja arvioida, onko kenties tarvetta kehittää uusia entistä paremmin liikuntapaikkojen kysyntää ja tarjontaa kuvaavia indikaattoreita.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää nykyisin käytössä olevat liikuntapaikkojen kysyntää ja tarjontaa kuvaavat indikaattorit Suomessa. Lisäksi tavoitteena on ollut tutkia, löytyykö uusia, entistä paremmin liikuntapaikkojen kysyntää ja tarjontaa kuvaavia indikaattoreita. Tavoitteena on ollut myös kokonaiskuvan saaminen merkittävimpien liikuntapaikkojen kysynnästä ja tarjonnasta Suomessa. Tämä kokonaiskuva on muodostettu pääasiassa tutkimukseen osallistuneiden kaupunkien liikuntapaikkatietojen, lajiliittojen antamien lisätietojen, Liikuntapaikat.fi-tietokannan ja VTT:n aiempien aiheeseen liittyvien tutkimusten perusteella. Tulosten perusteella on myös esitetty arvio kävijämääristä ja liikuntasuoritteiden määrästä Suomen liikuntapaikoissa vuositasona.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen tärkeimmät tutkimusmenetelmät ovat olleet haastattelututkimus ja kirjallisuustutkimus.

Haastattelututkimuksella on kartoitettu, millaisia liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan indikaattoreita tutkimukseen osallistuvat kaupungit nykyisin käyttävät.

Kirjallisuustutkimuksen keinoin on pyritty saamaan selville, millaisia liikuntapaikkojen kysyntään ja tarjontaan liittyviä indikaattoreita ja tietolähteitä ylipäätään on olemassa.

1.4 Tutkimuksessa käytettyjä käsitteitä

Taloustieteissä kysynnällä ymmärretään perinteisesti sitä hyödykkeen määrää, jonka kuluttajat ovat valmiita ostamaan annetulla hinnalla. Vastaavasti tarjonnalla ymmärretään sitä määrää, jonka tuottajat ovat valmiita myymään annetulla hinnalla. Tässä tutkimuksessa liikuntapaikkojen kysyntää on kuvattu pääasiassa eri liikuntamuotojen suosiolla ja liikuntapaikkojen tarjonta eri liikuntapaikkatyyppien määrällä.

Wikipedia-tietosanakirjan mukaan indikaattori on paitsi sanakirjamääritelmän mukaisesti osoitin tai ilmainen, myös tilastollinen luku, jonka avulla voidaan moninaista tietoa tiivistää helpommin hallittavaan ja ymmärrettävään muotoon. Indikaattori on siis laadullinen mittari, joka parhaimmillaan antaa laajoja ja monimutkaisiakin tietoja yksinkertaisemmassa muodossa. Indikaattori voi toimia myös apuvälineenä niin tavoitteiden asettamisessa ja seurannassa kuin suunnittelussa ja päätöksenteossakin.

Valtiovarainministeriön (VM 2005) mukaan indikaattorilla tarkoitetaan tilastollista tunnuslukua, jonka avulla voidaan kuvata jotakin asioiden tilan tai kehityksen piirrettä. Se tiivistää tietoa helpommin hallittavaan ja yksinkertaisempaan muotoon. Indikaattoreita voidaan hyödyntää eri yhteyksissä, kuten vaikuttavuuden ja tehokkuuden kuvaamisessa sekä tulosohjauksen terävöittämisessä.

Yleisesti indikaattoreilta vaadittavia ominaisuuksia ovat muun muassa selkeys, yksiselitteisyys ja luotettavuus. Lisäksi indikaattorissa tarvittavien tietojen olisi löydettävä sujuvasti, mikä mahdollistaa muun muassa indikaattorien päivityksen vuosittain tai ainakin säännöllisin väliajoin.

Indikaattorien käytössä on myös tunnistettu useita haasteita. Kun indikaattoreiden perusteella tehdään johtopäätöksiä, olisi hyvä tietää muun muassa:

- Miten indikaattoritieto on kerätty?
- Mikä on se ilmiö, jota indikaattori kuvaa?
- Millaisia tulkintoja ilmiöstä voidaan indikaattorin avulla tehdä?
- Miten vastata kysymykseen, onko indikaattorin kuvaama tilanne hyvä vai huono?
- Millä tavalla voidaan vaikuttaa ilmiöön, jota indikaattori kuvaa?

1.5 Tutkimustulosten raportointi

Koska tutkimuskokonaisuus on ollut varsin laaja, tutkimuksen tulokset on raportoitu kolmessa eri julkaisussa.

- Katsaus liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan indikaattoreihin
- Sisäliikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila
- Ulkoliikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan nykytila.

Tässä nyt käsillä olevassa julkaisussa on siis keskitytty liikuntapaikkojen kysyntää ja tarjontaa kuvaaviin yleisiin indikaattoreihin ja tietolähteisiin.

2. Kysyntää ja tarjontaa kuvaavia indikaattoreita ja tietolähteitä

2.1 Fyysisen aktiivisuuden suositukset

Katajapuu-Truhponen (2008) on tutkielmassaan laatinut hyvän yhteenvedon terveyttä edistävän fyysisen aktiivisuuden määritelmistä. 1990-luvulla terveyttä edistäväksi fyysiseksi aktiivisuudeksi katsottiin hyvin yleisesti toiminta, joka toteutuu vähintään kolmesta viiteen kertaa viikossa 30 min kerrallaan aiheuttaen hengästymistä ja hikoilua tai vähintään viisi kertaa viikossa tapahtuva yhteensä 30 minuutin reipasta kävelyä vastaava liikunta. Uusimmat suositukset fyysisen aktiivisuuden tiheydestä ovat korkeammat kuin aikaisemmin. Suositellaan jopa 5–7 kertaa viikossa tapahtuvaa harjoittelua riippuen siitä, mihin fyysisen kunnon tai terveyden osa-alueeseen halutaan vaikuttaa. Haskell ym. (2007) antavat terveysvaikutteisen fyysisen aktiivisuuden suositukset käyttäen annoksen määrittelyssä fyysisen aktiivisuuden määrää (METmin). He suosittelevat 30 minuutin keskinkertaista tai voimakasta fyysistä aktiivisuutta suoritettavaksi viisi kertaa viikossa tai 20 minuutin voimakasta fyysistä aktiivisuutta kolmena päivänä viikossa tai keskinkertaisen ja voimakkaan fyysisen aktiivisuuden yhdistelmää, jolla saavutetaan 450–750 MET-minuutin määrä viikossa.

Kansalliset lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden suositukset päivitettiin tammikuussa 2008 (Husu et al. 2011). Fyysisen aktiivisuuden perussuositus kaikille kouluikäisille, 7–18-vuotiaille, on vähintään 1–2 tuntia liikuntaa päivittäin monipuolisesti ja ikään sopivalla tavalla. Lisäksi suosituksissa linjataan, että yli kahden tunnin pituisia istumisasioita tulee välttää ja että ruutu-aikaa viihdemedian ääressä saa olla korkeintaan kaksi tuntia päivässä. Tämä suositus on terveysliikunnan minimisuositus kouluikäisille ja se painottaa monipuolista liikunnallisten perustaitojen oppimista. Suosituksen mukaan päivittäiseen liikunta-annokseen tulee sisältyä useita vähintään 10 minuuttia kestäviä reippaan liikkumisen jaksoja. Lasten ja nuorten liikunnan tulisi olla hauskaa, tuottaa iloa ja elämyksiä. Liikkumisella on keskeinen tehtävä myös lapsen sosiaalisessa kehityksessä (OKM 2010).

Fyysisen aktiivisuuden suositukset ovat tarkentuneet vuosina 2007–2008. Monet asiantuntijatahot, mukaan lukien Maailman terveysjärjestö WHO ja USA:n terveysministeriö, ovat julkaisseet fyysisen aktiivisuuden suositukset aikuisille (18–64-vuotiaat). Näitä tutkimusnäyttöön pohjautuvia suosituksia voidaan pitää myös terveyttä edistävän liikunnan, terveysliikunnan, suosituksina. Suositusten mukaan kestävyyskuntoa tulee harjoittaa

liikkumalla reippaasti, esimerkiksi reipasta kävelyä vastaavalla teholla, yhteensä vähintään kaksi ja puoli tuntia viikossa tai liikkumalla rasittavasti, esimerkiksi juoksua tai hölkkää vastaavalla teholla, yhteensä tunti ja viisitoista minuuttia viikossa. Reippaan ja rasittavan liikunnan voi myös yhdistää: esimerkiksi juoksemalla 30 minuutin lenkin ja kävelemällä yhteensä 1 tunti 30 minuuttia viikon aikana. Kestävyysliikunnan lisäksi tarvitaan lihaskuntoa kohentavaa liikuntaa ainakin kaksi kertaa viikossa. Lihaskuntoa harjoittavan ohjelman tulisi sisältää 8–10 erilaista suurta lihasryhmiä kuormittavaa liikettä, joita kutakin tehdään 8–12 kertaa. Jos halutaan merkittävästi parantaa kuntoa, vähentää kroonisten sairauksien riskiä ja estää lihomista, pitäisi liikkua selkeästi enemmän, jopa kaksinkertaisesti minimisuositus. Suosituksen mukaan pitäisi liikkua mahdollisimman monena päivänä, ainakin kolme kertaa viikossa. Lyhytkestoiset liikuntahetket ja reipasta liikuntaa matalatehoisempi liikkuminen ei riitä terveysliikunnaksi. Tällaista päivittäistä liikkumista on esimerkiksi kävely kotona, työssä ja muissa arjen askareissa. Terveysliikunnaksi lasketaan siis liikunta, joka teholtaan vastaa reipasta kävelyä ja kestää vähintään 10 minuuttia. Terveyden kannalta vähäininkin säännöllinen liikkuminen on parempi kuin täysi liikkumattomuus. Aikuisten fyysisen aktiivisuuden suositus soveltuu myös ikääntyneille. Sen lisäksi ikääntyneille, joilla on heikko liikkumiskyky, suositellaan tasapainoharjoituksia ja liikkuvuusharjoituksia kaksi kertaa viikossa. Niiden avulla voidaan ehkäistä kaatumisia ja parantaa nivelliikkuvuutta. Ikääntyneiden liikunnassa tulee ottaa huomioon terveydentilan aiheuttamat rajoitukset. Suosituksissa korostetaan, että ikääntyneille tulisi tehdä liikuntaohjelma, joka ottaa huomioon yksilöllisesti liikkumis- ja toimintakyvyn, terveydentilan ja lääkitykset. Tätä suunnitelmaa tulisi myös arvioida säännöllisin väliajoin ja päivittää liikuntaohjelmaa liikkumiskyvyn mukaan (OKM 2010).

Liikuntapiirakka (kuva 1) on kehitetty havainnollistamaan terveysliikuntasuosituksia suomalaisille ja se on päivitetty vastaamaan vuoden 2008 USA:n terveysministeriön suosituksia. Liikuntapiirakka kertoo viikoittaisen kestävyysliikunnan minimimäärän ja ehdottaa erilaisia liikuntalajeja, joissa otetaan huomioon suosituksen vaihtoehdot eritehoisesta liikunnasta. Liikuntapiirakan keskiössä on lihaskuntoa ja liikehallintaa kehittävä liikunta, josta esimerkkeinä ovat kuntosalin ja kuntopiiriin harjoitukset sekä erilaiset jumpat ja tasapainoharjoitukset. Liikuntapiirakan tavoitteena on esittää erilaisia suosituksia täyttäviä aktiivisuuden muotoja hyötyliikunnasta ja pihapeleistä aina tavanomaisiin kuntoliikuntalajeihin (OKM 2010).

Kuva 1. Terveysliikunnan suositus 18–64-vuotiaille liikuntapiirakan muodossa.

2.2 Ajankäyttöön liittyvät tutkimukset ja tilastot

Karkeasti tarkasteltuna työssä käyvien ihmisten ajankäyttö voidaan jakaa kahteen osaan: palkkatyöhön käytettävään työaikaan ja sen ulkopuolelle jäävään aikaan, joka katsotaan vapaa-ajaksi. Vapaa-aikaan liitetään erilaiset harrastukset kuten lukeminen, urheilu tai vaikkapa kotona perheen parissa vietettävä aika.

Suomalaisten ajankäytöstä on tehty ja tehdään jatkuvasti paljon erilaisia tutkimuksia ja tilastoja. Alla on esitetty muutamia keskeisiä tuloksia eräistä viime aikoina Suomessa tehdyistä ajankäyttötutkimuksista.

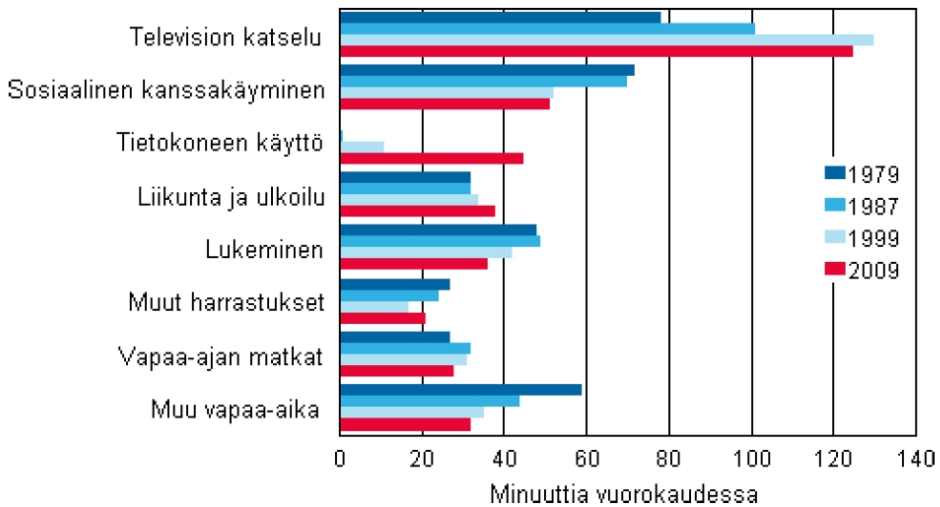
Vuonna 2002 45–64-vuotiaista suomalaisista katsoi päivittäin televisiota n. 81 %. Radiota kuunteli saman ikäisistä päivittäin 78 %. Sanomalehtiä luki 90 %, käsitöiden tekemistä harrasti 71 %. Urheilua ja liikuntaa päivittäin harrasti n. 47 % kesäisin ja 34 % talvisin. Ruuanlaittoa harrasti 24 %, siivousta 60 %, pyykinpesua 55 %, puutarhanhoitoa 10 %, ostoksilla käyntiä 41 % ja kodin korjaustöitä 35 % (Liikkanen 2005).

Bergin (2005) mukaan 45–64-vuotiaat naiset käyttivät liikuntaan ja ulkoiluun keskimäärin 41 minuuttia vuorokaudessa ja miehet keskimäärin 51 minuuttia vuorokaudessa. Tutkimuksen mukaan suosituimmat liikuntalajit sekä miehillä että naisilla olivat kävely/sauvakävely, pyöräily, uinti, maastohiihto, ohjattu voimistelu ja kotivoimistelu.

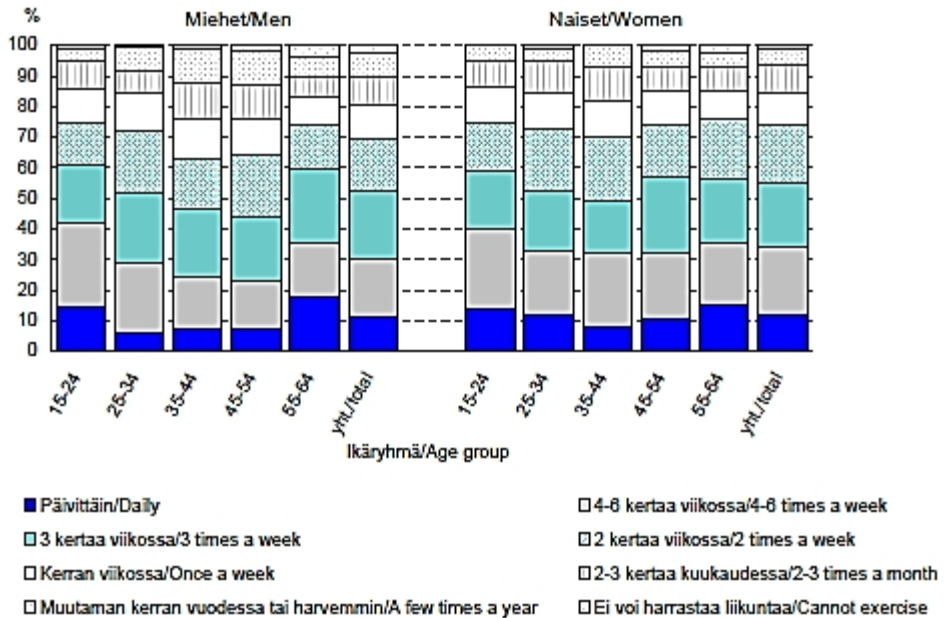
Tilastokeskuksen (2009) ajankäyttötutkimuksen mukaan vapaa-aikaa vietetään yhä enemmän tietokoneen ääressä. Vapaa-ajalla tarkoitetaan ajankäyttötutkimuksessa sitä aikaa vuorokaudesta, joka jää jäljelle, kun nukkumiseen, ruokailuun, ansio- ja kotitöihin

sekä päätoimiseen opiskeluun käytetty aika on vähennetty. Näin määriteltyä vapaa-aikaa syksyllä 2009 oli 44 tuntia viikossa, mikä on kolme tuntia enemmän kuin kymmenen vuotta sitten. Miehillä vapaa-aikaa oli 48 tuntia ja naisilla 40 tuntia. Television katselu on yhä eniten aikaa vievä vapaa-ajan toiminto, vaikka sen suosion kasvu onkin jo taantunut. Television katsotaan pääasiallisena toimintona runsaat kaksi tuntia vuorokaudessa. Tietokoneen käyttö vapaa-aikana on yleistynyt selvästi kymmenen viime vuoden aikana. Tietokonetta käytetään jo noin 45 minuuttia päivässä. Liikunta ja ulkoilu ovat kuitenkin pitäneet pintansa suomalaisten vapaa-ajassa. Liikuntaan ja ulkoiluun käytetään aikaa lähes 40 minuuttia vuorokaudessa (kuva 2).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Suomalaisen aikuisväestön terveystietäytyminen 2010 -tutkimuksen mukaan (THL 2011a) 53 % miehistä ja naisista 55 % ilmoitti vapaa-ajan liikunnan harrastamisesta vähintään kolme kertaa viikossa. Vähiten tällaista vapaa-ajan-liikuntaa raportoivat miehistä 45–54-vuotiaat (44 %) ja naisista 35–44-vuotiaat (49 %). (Kuva 3).

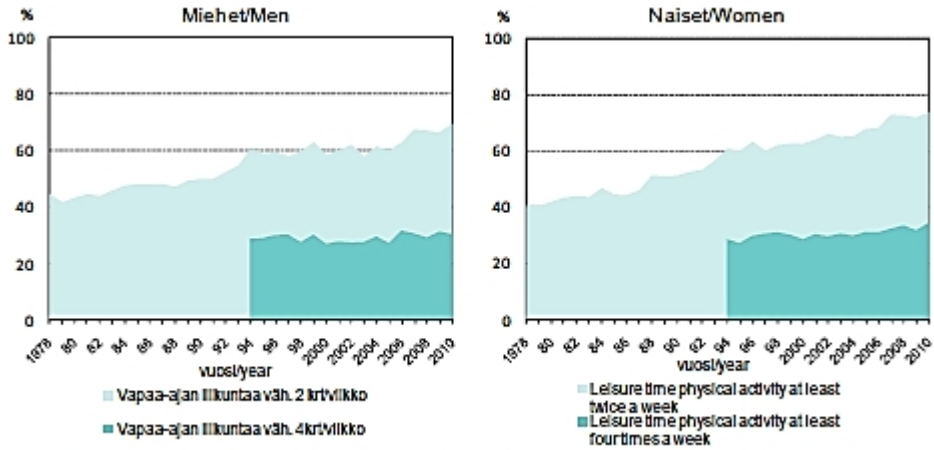
Kuva 2. Vapaa-ajan jakautuminen käyttötavan mukaan syksyllä 1979, 1987, 1999 ja 2009. (Tilastokeskus 2009).

Kuva 3. Vapaa-ajan liikunnan harrastaminen ikäryhmittäin vuonna 2010 (%). (THL 2011a).

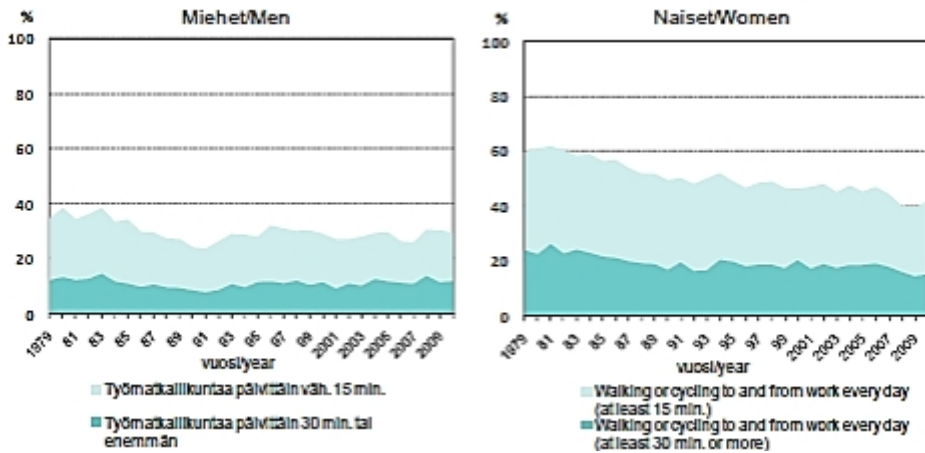
Vuonna 2010 miehistä 69 % ja naisista 74 % sanoi harrastavansa vapaa-ajan liikuntaa ainakin puoli tuntia vähintään kaksi kertaa viikossa. Miehistä 30 % ja naisista 34 % taas kertoi harrastavansa vapaa-ajan liikuntaa vähintään neljä kertaa viikossa. Vähintään neljä kertaa viikossa vapaa-ajan liikuntaa harrastavien osuus on pysynyt jokseenkin samalla tasolla 1990-luvun puolivälistä lähtien, josta alkaen em. trendiä on mahdollisuus seurata kyseisessä tutkimuksessa (kuva 4).

Vuonna 2010 työssä käyvistä miehistä 29 % kertoi kävelevänsä tai pyöräilevänsä työmatkoillaan vähintään 15 minuuttia päivässä, naisilla vastaava osuus oli 42 %. Vuonna 2010 miehistä 12 % ja naisista 15 % käytti vähintään 30 minuuttia työmatkoihin päivässä pyöräillen tai kävellen (kuva 5).

v. 2007 vastausvaihtoehdot muuttuivat/ in 2007, the response alternatives have been changed

Kuva 4. Vapaa-ajan liikuntaa vähintään 30 minuuttia vähintään 4 kertaa viikossa ja vähintään 2 kertaa viikossa harrastaneiden osuus 1978–2010 (%). (THL 2011a).

Kuva 5. Työssäkäyvien työmatkaliikuntaan vähintään 30 minuuttia päivässä ja vähintään 15 minuuttia päivässä käyttäneiden osuus 1979–2010 (%). (THL 2011a).

2.3 Suomalaisen liikunta-aktiivisuutta kuvaava indikaattori (www.findikaattori.fi)

Valtioneuvoston kanslia ja Tilastokeskus julkaisevat verkossa eräitä keskeisiä Suomea kuvaavia indikaattoreita (www.findikaattori.fi). Joukossa on myös yksi liikuntaan liittyvä indikaattori, joka perustuu Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen AVTK-tutkimukseen Suo-

malaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys (THL 2011a). Indikaattorin kuvaus on seuraava: Kysymykseen ”Kuinka paljon liikutte ja rasitatte itseänne ruumiillisesti vapaa-aikana?” vastausvaihtoehdon 1 valinneiden osuus. Vastausvaihtoehdot tutkimuksessa ovat: 1) vapaa-aikanani luen, katselen televisiota ja suoritan askareita, joissa en paljonkaan liiku ja jotka eivät rasita minua ruumiillisesti, 2) vapaa-aikanani kävelen, pyöräilen tai liikun muulla tavalla vähintään 4 tuntia viikossa, 3) harrastan vapaa-aikanani varsinaista kuntoliikuntaa keskimäärin vähintään 3 tuntia viikossa, 4) harjoittelen vapaa-aikanani kilpailumielessä säännöllisesti useita kertoja viikossa.

Tämän indikaattorin mukaan vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus koko aikuisväestöstä on Suomessa 29 prosenttia. Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien miesten osuus on pysynyt suunnilleen samalla tasolla vuodesta 1998. Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien naisten osuus on puolestaan laskenut hieman. Indikaattorin mukaan vuonna 2011 miehistä 32 ja naisista 26 prosenttia ilmoitti harrastavansa vapaa-aikanaan asioita, joihin ei liity juurikaan liikkumista.

2.4 Kouluterveyskysely

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos koordinoi Kouluterveyskyselyä, joka tehdään peruskoulujen 8. ja 9. luokan oppilaille sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoille. Kouluterveyskyselyn indikaattoreista osa perustuu yksittäisiin kysymyksiin ja osa on muodostettu useasta samaa ilmiötä kuvaavasta kysymyksestä. Indikaattoreiden kuvauksissa kerrotaan yksityiskohtaisesti, mihin kysymyksiin ja vastausvaihtoehtoihin ne perustuvat ja kuinka pitkältä ajalta tiedot on saatavissa. Vuosina 2010 ja 2011 Kouluterveyskyselyn tulokset on raportoitu 100 indikaattorin avulla. Kyselyssä Elintavat-pääryhmän alla on esitetty kolme liikuntaan liittyvää indikaattoria ja ne ovat seuraavat:

- Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa.
 - Kuvaus: Nuori harrastaa hengästyttävää ja hikoiluttavaa liikuntaa vapaa-ajalla tavallisesti korkeintaan tunnin viikossa.
 - Indikaattorin muodostaminen: Kuinka monta tuntia viikossa tavallisesti harrastat liikuntaa vapaa-aikanasi niin, että hengästyit ja hikoilet? (Pisteytys: En yhtään, Noin ½ tuntia, Noin 1 tunnin = 1; Noin 2–3 tuntia, Noin 4–6 tuntia, Noin 7 tuntia tai enemmän = 0).
 - Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.
- Harrastaa liian vähän liikuntaa viikossa
 - Kuvaus: Indikaattori on muodostettu kahdesta tekijästä: harrastaa vapaa-aikanaan urheilua tai liikuntaa ainakin puoli tuntia kerrallaan harvemmin kuin neljä kertaa viikossa, harrastaa vapaa-aikanaan hengästyttävää ja hikoiluttavaa liikuntaa vähemmän kuin kaksi tuntia viikossa. Nuori harrastaa liian vähän liikuntaa viikossa, jos kumpikin tai toinen em. tekijöistä toteutuu.
 - Indikaattorin muodostaminen (tekijä 1): Kuinka usein harrastat urheilua tai liikuntaa vapaa-aikanasi vähintään puolen tunnin ajan? (Pisteytys: Useita

- kertoja päivässä, Noin kerran päivässä, 4–6 kertaa viikossa = 0; 2–3 kertaa viikossa, Kerran viikossa, Harvemmin, En lainkaan = 1)
- Indikaattorin muodostaminen (tekijä 2): Kuinka monta tuntia viikossa tavallisesti harrastat liikuntaa vapaa-aikanasi niin, että hengästyit ja hikoilet? (Pisteytys: En yhtään, Noin 1/2 tuntia, Noin 1 tuntia = 1; Noin 2–3 tuntia, Noin 4–6 tuntia, Noin 7 tuntia tai enemmän = 0).
 - Mukaan otettiin 1–2 pistettä saaneet vastaajat.
 - Liikunnan harrastusta harvemmin kuin kerran viikossa
 - Kuvaus: Nuori harrastaa vapaa-aikana urheilua tai liikuntaa vähintään puoli tuntia kerrallaan korkeintaan kerran viikossa.
 - Indikaattorin muodostaminen: Kuinka usein harrastat urheilua tai liikuntaa vapaa-aikanasi vähintään puolen tunnin ajan? (Pisteytys: Useita kertoja päivässä, Noin kerran päivässä, 4–6 kertaa viikossa, 2–3 kertaa viikossa, Kerran viikossa = 0; Harvemmin, En lainkaan = 1)
 - Mukaan otettiin 1 pistettä saaneet vastaajat.

2.5 Kansallinen liikuntatutkimus ja kuntakohtaiset liikuntagallupit

Kansallisessa liikuntatutkimuksessa (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Aikuisliikunta. Suomen Kuntoliikuntaliitto) liikunnanharrastuksen useutta ja määrää lähestytään kahdesta eri näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka usein 19–65-vuotiaat harrastavat liikuntaa. Toinen lähestymistapa nojautuu harrastettujen liikuntalajien ja ulkoilumuotojen määrään.

Tutkimuksen mukaan enemmistö suomalaisista aikuisista, 55 prosenttia, ilmoittaa harrastavansa ainakin jonkinlaista liikuntaa vähintään neljästi viikossa. Kun prosenttiluvut muutetaan väestömääräestimaateiksi, havaitaan 1,8 miljoonan suomalaisen liikkuvan vähintään neljästi viikossa. Vajaan kolmen miljoonan suomalaisen ohjelmaan kuuluu vähintään kaksi viikoittaista liikuntakertaa (taulukko 1).

Taulukko 1. Liikuntaharrastuskertojen määrä 19–65-vuotiaiden keskuudessa (%). (Lähde: Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Aikuisliikunta. Suomen Kuntoliikuntaliitto.)

	2001-02	2005-06	2009-10
	%	%	%
Vähintään 4 kertaa viikossa	46	49	55
2-3 kertaa viikossa	38	37	35
Harvemmin	12	11	8
Ei koskaan	4	3	2
Ei osaa sanoa	1	*	*

Miesten ja naisten välillä on eroa liikunnan harrastamisen useudessa. Tuloksista käy ilmi se, että naisten keskuudessa on yli kymmenen prosenttiyksikköä enemmän miltei päivittäin

liikkuvia. Naisista 45 % liikkuu vähintään viidesti viikossa, 60 % vähintään neljästi. Miehistä 34 % harrastaa liikuntaa ainakin viidesti viikossa ja joka toinen (49 %) vähintään neljä kertaa viikossa. Sekä naiset että miehet ovat lisänneet liikuntakertojen määrää edellisestä tutkimuksesta.

Kansallisesta liikuntatutkimuksesta selviää myös se, kuinka montaa lajia tai ulkoilu-
muotoa 19–65-vuotiaat harrastavat. Tutkimuksessa eri lajit on luokiteltu liikuntalajeiksi
aina, kun henkilö on ilmoittanut harrastavansa jotakin riippumatta siitä, missä tarkoituk-
sessa tai millä intensiteetillä toiminta tapahtuu. Tutkimuksen mukaan aikuisväestöstä
lähes kolme neljästä harrastaa vähintään kahta lajia ja miltei joka toinen kolmea lajia tai
useampaa. Liikuntalajien määrässä on tapahtunut kasvua. Vähintään neljän lajin harras-
tajien määrä on lisääntynyt kahdella prosenttiyksiköllä. Neljän lajin harrastajia on tällä
haavaa noin 840 000 eli lähes 100 000 enemmän kuin aiemmin (taulukko 2).

Taulukko 2. Harrastettujen liikuntalajien tai ulkoilumuotojen lukumäärä 19–65-vuotiaiden keskuudessa (%). (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Aikuisliikunta. Suomen Kunto-
liikuntaliitto).

	1994	1997-98	2001-02	2005-06	2009-2010
	%	%	%	%	%
Yksi laji	28	26	25	24	21
Kaksi lajia	28	28	28	26	26
Kolme lajia	19	21	21	22	21
Neljä lajia tai enemmän	17	20	19	23	25
Ei liiku eikä ulkoile	8	6	6	5	6

Tutkimuksessa naiset paljastuvat miehiä liikunnallisesti monipuolisemmiksi. Naisilla on monipuolisempia harrastuksia kuin miehillä ja lisäksi naisten keskuudessa on vähemmän niitä, jotka eivät harrasta mitään lajia. Sekä naiset että miehet ovat lisänneet harrastettujen lajien määrää. Naisten keskuudessa neljän lajin harrastajien määrä on kuitenkin lisääntynyt neljä prosenttiyksikköä kun miesten parissa vain kaksi.

Aikuisväestön lisäksi Kansallisessa liikuntatutkimuksessa kartoitetaan myös nuorten ja yli 65-vuotiaiden liikunta-aktiivisuutta.

Kansallisesta liikuntatutkimuksesta saa myös käsityksen suosituimmista liikuntalajeista suomalaisten keskuudessa. Taulukoissa 3–5 on esitetty koosteet suosituimmista liikuntalajeista Suomessa vuosina 2009–2010 väestön ikäryhmittäin. Taulukossa 6 on esitetty esimerkki kuntakohtaisen liikuntatutkimuksen tuloksista.

Kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan eniten käytettyjä liikuntapaikkoja ovat kevyen liikenteen väylät sekä ulkoilureitit, kuten pururadat, ladut ja vaellusreitit. Samansuuntaista tietoa on saatu myös Suomen Ladun selvityksistä, joiden mukaan suosituimpia ulkoliikuntaympäristöjä ovat lähiulkoilureitit ja polut, kevyen liikenteen väylät ja metsät. Rakennetuista liikuntapaikoista yleisimmin käytettyjä ovat Kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan uimahallit ja liikunta- ja kuntosalit.

Monet kunnat teettävät aika ajoin myös omia, tarkentavia kuntakohtaisia selvityksiä ja gallupeja asukkaidensa liikunta-aktiivisuudesta ja eri liikuntalajien suosiosta.

Taulukko 3. Suosituimmat liikuntalajit nuorten keskuudessa. (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Lapset ja nuoret. Suomen Kuntoliikuntaliitto)

TAULUKKO 2.1. SUOSITUIMMAT LIIKUNTALAJIT SUOMESSA VUOSINA 2009–2010. 3–18-VUOTIAIDEN HARRASTAJIEN LUKUMÄÄRÄT.	
Jalkapallo	217 000
Pyöräily	180 000
Uinti	166 000
Juoksulenkkeily	149 000
Hiihto	147 000
Muutoksia eri lajien harrastajien lukumäärissä vuosista 2005–2006	
Suosio lisääntynyt	
Juoksulenkkeily	+16 000
Kuntosaliharjoittelu	+13 000
Salibandy	+13 000
Ratsastus	+10 000
Tanssi	+8 000
Suosio vähentynyt	
Hiihto	-43 000
Pyöräily	-22 000
Yleisurheilu	-18 000
Uinti	-16 000
Jalkapallo	-13 000
Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010 (SLU)	

Taulukko 4. Suosituimmat liikuntalajit työikäisten keskuudessa. (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Aikuisliikunta. Suomen Kuntoliikuntaliitto)

TAULUKKO 3.1.
SUOSITUIMMAT LIIKUNTALAJIT SUOMESSA
VUOSINA 2009–2010. 19–65-VUOTIAIDEN
HARRASTAJIEN LUKUMÄÄRÄT.

Kävely/kävelylenkkeily	1 790 000
Pyöräily	845 000
Kuntosaliharjoittelu	713 000
Hiihto	663 000
Juoksulenkkeily	639 000
Muutoksia eri lajien harrastajien lukumäärissä vuosista 2005–2006	
Suosio lisääntynyt	
Kuntosaliharjoittelu	+189 000
Juoksulenkkeily	+143 000
Voimistelu	+49 000
Luistelu	+32 000
Tanssi	+31 000
Suosio vähentynyt	
Hiihto	-84 000
Kävelylenkkeily	-50 000
Kaukapallo	-27 500
Jalkapallo	-20 000
Lentopallo	-20 000

Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010 (SLU)

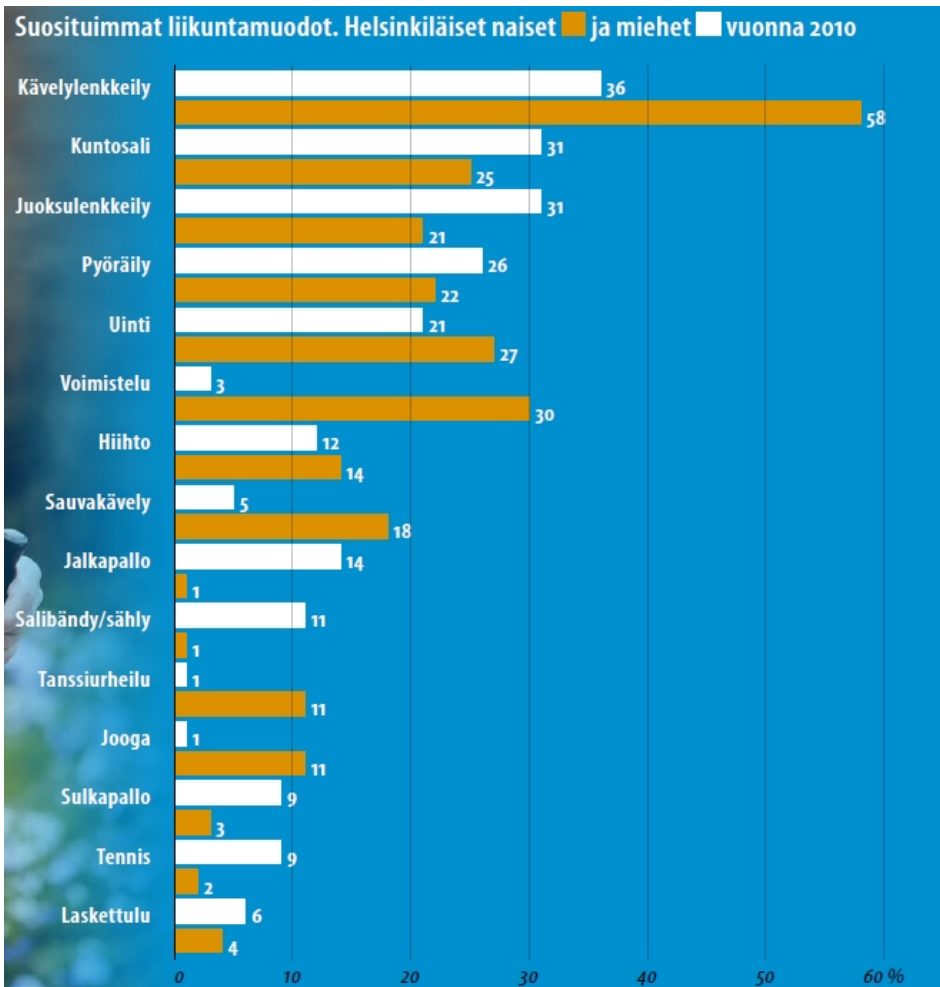
Taulukko 5. Suosituimmat liikuntalajit eläkeikäisten keskuudessa. (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Aikuisliikunta. Suomen Kuntoliikuntaliitto)

TAULUKKO 4.1.
SUOSITUIMMAT LIIKUNTALAJIT SUOMESSA
VUOSINA 2009–2010. 66–79-VUOTIAIDEN
HARRASTAJIEN LUKUMÄÄRÄT.

Kävely / kävelylenkkeily	369 000
Sauvakävely	157 000
Pyöräily	133 000
Voimistelu / jumppa	121 000
Hiihto	119 000
Muutoksia eri lajien harrastajien määrissä vuodesta 2008	
Suosio lisääntynyt	
Sauvakävely	+45 000
Kuntosaliharjoittelu	+25 500
Hiihto	+20 000
Metsästys	+8 000
Laskettelu	+ 4 000
Suosio vähentynyt	
Pyöräily	-27 000
Kävelylenkkeily	-24 000
Voimistelu	-10 000
Tanssi	-8 000
Juoksulenkkeily	-2 500

Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010 (SLU)

Taulukko 6. Esimerkki kuntakohtaisen liikuntatutkimuksen tuloksista (Helsinki liikkuu 2009–2010 -tutkimus).

2.6 Liikuntapaikat.fi (Lipas)

Lipas on valtakunnallinen ja julkinen liikunnan paikkatietojärjestelmä, jota hallinnoi Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta ja rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Lipaksessa on tietoa Suomen liikuntapaikoista, virkistysalueista, ulkoilureiteistä ja liikunta-toimen taloudesta.

Lipas-järjestelmä koostuu kolmesta osasta: karttakäyttöliittymästä, raporttisovelluksesta sekä päivityssovelluksesta. Karttakäyttöliittymään ja raporteihin pääsee sisään ilman käyttäjätunnusta (ns. Jokamiehen sovellus). Kuntakohtaisten tietojen päivitys vaatii käyttäjätunnuksen (Jyväskylän yliopisto 2012).

Liikuntapaikkojen tarjonnassa Lipasta voidaan hyödyntää esimerkiksi liikuntapaikkojen määrävertailussa liikuntapaikkatyypeittäin eri kuntien välillä. Järjestelmän ajantasaisuudessa on tosin jonkin verran puutteita, sillä kunnat päivittävät tietojaan tietokantaan vaihtelevasti. Puutteita esiintyy erityisesti muiden kuin kuntien omistamien liikuntapaikkojen tietojen osalta.

2.7 LiikuntaVertin mittarit

LiikuntaVertti on osa FCG Oy:n kuntien eri hallinnonaloille kehittämää Vertti®-tuotepohjettä. LiikuntaVertin tunnusluvut mahdollistavat organisaatioiden välisen tuloksellisuuden ja muun vertailun sekä vuositasolla että pidemmällä tarkastelujaksolla.

Järjestelmän avulla voidaan arvioida myös palveluiden kustannuksia ja asukkaiden tyytyväisyyttä. Näkökulmina LiikuntaVertissä ovat muun muassa asiakas- ja vaikuttavuusnäkökulma, prosessinäkökulma, henkilöstönäkökulma ja talousnäkökulma.

Keskeisistä mittareita järjestelmässä ovat:

- Liikuntaa harrastavien määrää kuvaavat mittarit
 - Aktiivisesti vapaa-ajan liikuntaa harrastavat, 18–70 v, %
 - Liikunnallisesti passiiviset, 18–70 v, %
- Liikuntapaikkojen varausasteita kuvaavat mittarit
 - Sisäliikuntapaikkojen varausaste, pienet salit, %
 - Sisäliikuntapaikkojen varausaste, keskisuuret salit, %
 - Sisäliikuntapaikkojen varausaste, suuret salit, %
 - Sisäliikuntapaikkojen varausaste, kaikki salit, %
- Liikuntapaikkojen määrää kuvaavat mittarit:
 - Liikuntapaikat yhteensä kaikki, kpl / 1000 as.
 - Liikuntapaikat yhteensä kunta, kpl / 1000 as.
 - Liikuntapaikat yhteensä liikuntatoimi, kpl / 1000 as.
 - Allaspinta-ala kaikki, m² / 1000 as.
 - Allaspinta-ala kunta, m² / 1000 as.
 - Liikuntasalit ja -hallit kaikki, m² / 1000 as.
 - Liikuntasalit ja -hallit kunta, m² / 1000 as.
 - Liikuntasalit ja -hallit liikuntatoimi, m² / 1000 as.
 - Kuntosalit kaikki, m² / 1000 as.
 - Kuntosalit kunta, m² / 1000 as.
 - Kuntosalit liikuntatoimi, m² / 1000 as.
 - Jäähallit kaikki, m² / 1000 as.
 - Jäähallit kunta, m² / 1000 as.
 - Tekojäät, m² / 1000 as.
 - Hiekkakentät, m² / 1000 as.
 - Nurmikentät, m² / 1000 as.
 - Keinonurmikentät, m² / 1000 as.
 - Kuntoradat ja ulkoilureitit, km / 1000 as.
 - Kevyen liikenteen väylät km / 1000 as.

2.8 TEAviisari

TEAviisari on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoima ja ylläpitämä kuntien toimintaa kuntalaisten terveyden edistämiseksi kuvaava verkkopalvelu. Palvelu tukee kuntien ja alueiden terveydenedistämistoiminnan suunnittelua ja johtamista. TEAviisarissa kuvataan kunnan liikuntatoimen terveydenedistämistä aktiivisuutta kaikkiaan 90 muuttujan avulla. Näkökulmia eli ulottuvuuksia ovat sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja arviointi, voimavarat, osallisuus ja muut koko väestön liikunnan edistämisen ydintoiminnot. Terveydenedistämistä aktiivisuuden (TEA) ulottuvuudet kuvaavat toimintaa eri näkökulmista. Perusajatuksena on, että toimiakseen laadukkaasti ja tehokkaasti kunnan on huomioitava kaikki nämä näkökulmat.

TEAviisari sisältää monia liikuntapaikkojen kysyntään ja tarjontaan liittyviä mittareita, indikaattoreita ja tunnuslukuja. Näitä löytyy muun muassa seuraavilta osa-alueilta:

- Kuntalaisten liikunta-aktiivisuus
- Liikuntapaikkojen käyntimäärät
- Seuratoimintaan osallistuvien lasten osuus
- Lasten ja nuorten harjoitusvuorot
- Aikuisten harjoitusvuorot
- Lähiliikuntapaikat
- Keyyen liikenteen väylien määrä suhteessa kunnan pinta-alaan ja asukaslukuun ($m^2/1000$ asukasta)
- Laajoille liikuntaryhmille tarkoitettujen liikuntapaikkojen määrät suhteessa asukaslukuun ($1km/10\ 000$ asukasta)
 - Kaikki liikuntapaikat
 - Kunnan pallokentät
 - Kunnan jääurheilualueet
 - Kunnan kuntosalit
 - Kunnan liikuntasalit
 - Kunnan vesiliikuntatilat
 - Kunnan ulkoilureitit.

Taulukossa 7 on esitetty yhteenveto TEAviisarin tuloksista tutkimuksen kohdekaupungeittain. Tulosten perusteella terveydenedistämistä aktiivisuus liikuntatoimessa on korkeatasoisinta Turussa ja Oulussa.

Taulukossa 8 on puolestaan esitetty yhteenveto liikuntapaikkojen lukumäärästä saaduista TEAviisaripisteistä tutkimuksen kohdekaupungeittain. Raportissa (THL 2011b) mainitaan, että koska LIPAS-järjestelmästä poimittujen lukujen luotettavuudesta ei ollut täyttä varmuutta, päätettiin tunnusluvut muuttaa pistemääräksi jakamalla ne kolmeen yhtä suureen osaan. Se kolmannes kunnista, jossa oli eniten liikuntapaikkoja asukasta kohden laskettuna, sai kaksi pistettä, keskimäinen kolmannes yhden ja alin kolmannes nolla

2. Kysyntää ja tarjontaa kuvaavia indikaattoreita ja tietolähteitä

pistettä. Näin saatiin kuntien väliset erot näkyviin, mutta ei rangaistu tai hyvitetty liikaa mahdollisesti virheellisistä LIPAS-tiedoista.

Taulukko 7. Ulottuvuuspistemäärät ja terveydenedistämisasiivisuutta liikuntatoimessa kuvaava kokonaispistemäärä TEAviisarissa tutkimuksen kohdekaupungeittain.

	Sitoutuminen	Johtaminen	Seuranta	Voimavarat	Osallisuus	Muut ydintoiminnot	TEA liikunta-toimessa
Helsinki	57	80	61	82	83	81	74
Espoo	57	85	67	45	100	81	72
Tampere	19	0	39	64	42	19	30
Vantaa	60	85	44	51	17	57	52
Turku	81	100	100	74	100	86	90
Oulu	72	95	78	70	100	100	86
Jyväskylä	41	55	64	65	100	86	68
Lahti	48	30	33	44	42	71	45
Hämeenlinna	9	20	39	30	83	10	32
Kotka	73	65	22	86	33	10	48
Heinola	94	100	100	79	42	86	83
Kohdekaupungit keskimäärin	56	65	59	63	67	62	62

Taulukko 8. Liikuntapaikkojen lukumäärästä saadut pisteet TEAviisarissa tutkimuksen kohdekaupungeittain.

	Kunnan liikuntapaikat yhteensä	Kunnan pallokentät	Kunnan jäärheilualueet	Kunnan kuntosalit	Kunnan liikuntasalit	Kunnan vesiliikuntatilat	Kunnan ulkoilureitit
Helsinki	1	2	0	1	1	1	0
Espoo	0	0	1	1	0	0	0
Tampere	0	0	0	0	0	0	0
Vantaa	0	2	0	1	0	1	0
Turku	0	2	0	1	1	1	1
Oulu	0	1	1	0	1	0	1
Jyväskylä	1	0	1	1	0	1	0
Lahti	0	0	0	0	0	1	1
Hämeenlinna	1	1	2	1	0	1	0
Kotka	1	0	1	1	1	2	1
Heinola	2	2	2	2	2	2	2
Kohdekaupungit keskimäärin	0,5	0,9	0,7	0,8	0,5	0,9	0,5

2.9 Kansallinen FINRISKI 2007 -terveystutkimus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoimassa kansallisessa FINRISKI 2007 -terveystutkimuksessa on selvitetty muun muassa suomalaisten suosimia liikuntaympäristöjä.

Koko tutkimusväestön vapaa-ajan liikunta jakautui eri liikuntaympäristöihin niin, että noin neljännes (26 %) liikunnasta tapahtui kotona tai kodin pihapiirissä ja toinen neljännes (24 %) ulkona rakennetussa ympäristössä, kuten kaduilla, kävely- ja pyöräteillä ja ulkoliikuntapaikoilla. Runsas kolmannes (36 %) liikunnasta sijoittui ulos luontoon joko kodin tai vapaa-ajan asunnon lähiympäristöön tai muualle luontoympäristöön. Rakennetuissa sisäliikuntatiloissa toteutui 14 % vapaa-ajan liikunnasta.

Muita tämän tutkimuksen keskeisiä havaintoja olivat (OKM 2010):

- Nuoret suosivat sisäliikuntapaikkoja, iäkkäämmät suosivat luontoa
- Kaupungeissa korostuu sisäliikunta, maakunnissa luontoliikunta

- Korkeasti koulutetut liikkuvat muita enemmän sisällä, vähän koulutetut liikkuvat muita enemmän luonnossa
- Vähän liikkuvien vapaa-ajan fyysisestä aktiivisuudesta valtaosa, lähes 40 %, toteutui kotona tai pihapiirissä. He käyttivät liikuntaansa muita vähemmän rakennettua ulkoympäristöä ja kodista kauempana olevaa luontoympäristöä.

2.10 Lajiliittojen jäsenmäärätiedot ja niiden kehitys

Liikunnan ja urheilun eri lajiliitot seuraavat jäsenmääriään vuosittain. Useimmiten tiedot jäsenmääristä ja jäsenmäärän kehityksestä ovat saatavilla lajiliittojen kotisivuilta. Jäsenmäärätietoja tai esimerkiksi kilpailulisenssin omaavien jäsenten määrätietoja voidaan hyödyntää muun muassa vertailtaessa eri liikuntamuotojen suosiota ja suosion kehitystä Suomessa. Monet lajiliitot tilastoivat näitä tietoja myös alueittain.

2.11 Kuntien liikuntatoimen tulosohjauksessa esiintyviä mittareita

Monissa kunnissa liikuntatoimelle asetetaan strategisia tavoitteita. Usein nämä tavoitteet asetetaan ja niiden toteutumista seurataan usein tunnuslukumuodossa. Aihekokonaisuuksia, joihin tällaiset tunnusluvut liittyvät, ovat esimerkiksi seuraavat:

- Terveytensä kannalta riittävästi liikkuvien suhteellinen osuus ikäryhmän asukkaista
- Liikuntapalvelujen riittävyys ikäryhmän asukkaiden mielestä
- Urheiluseuroissa liikkuvien lasten ja nuorten määrä
- Liikunnanohjauksen määrä
- Erityisryhmien liikunnanohjauksen määrä
- Liikuntapaikkojen kävijä- ja käyntimäärät vuodessa (liikuntakäyttö, muu esim. kaupallinen käyttö, ja yleisö)
- Liikuntapaikkojen aukiolo- ja käyttöajat vuodessa (liikuntakäyttö ja muu esim. kaupallinen käyttö):
 - aukiolopäivät ja -tunnit
 - käyttöpäivät ja -tunnit
- Harjoitusvuorojen määrät liikuntapaikoissa
- Kilpailuvuorojen määrät liikuntapaikoissa
- Liikuntapaikkojen varausasteet.

2.12 Jyväskylän yliopiston tutkimukset

Jyväskylän yliopiston liikuntatieteiden laitoksella on jo vuosia tehty pitkäjänteistä ja monipuolista tutkimusta liittyen liikuntaan, terveyteen ja hyvinvointiin. Näistä tutkimuksista löytyy runsaasti hyvää tietoa myös liikuntapaikkojen kysyntään ja tarjontaan liittyvistä mittareista ja indikaattoreista. Tämän tutkimuksen resurssien puitteissa ei kuitenkaan ollut mahdollista käydä läpi / referoida näitä tutkimuksia.

2.13 Sulka-hanke

Sulka-hankkeesta löytyy monia vertailutietoja ja indikaattoreita ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksista Suomen kunnissa (Suomen Latu 2012).

Suomen Latu toteutti vuosina 2009–2011 valtakunnallisen Suomen ulkoilumahdollisuuksien katselmus (Sulka II) -hankkeen, jossa selvitettiin 15 suomalaisen kunnan ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksien nykytila ja tulevaisuuden ennusteet. Nykytilan analyysin lisäksi kerättiin tietoa kunnissa kymmenen viime vuoden aikana tapahtuneista muutoksista ja kuntien hyvistä käytännöistä liittyen ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksien kehittämiseen.

3. Muita havaintoja

3.1 Objektiivisesti mitattua tietoa kysynnästä tarvitaan

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM 2010) mukaan itse ilmoitetun aktiivisuustiedon tueksi tarvitaan objektiivisesti mitattua tietoa. Monien ikäryhmien fyysistä aktiivisuutta seurataan Suomessa säännöllisesti useilla kyselyillä. Koulu- ja työikäisten sekä ikääntyneiden liikunnasta ja fyysisestä aktiivisuudesta saadaan tietoja muutaman vuoden välein jopa useasta eri tutkimuksesta. Toisaalta tuoretta kyselytietoa ei juuri löydy alle kouluikäisistä lapsista. Objektiivisesti, esimerkiksi kiihtyvyyksmittareiden avulla, mitattua tietoa fyysisestä aktiivisuudesta ei ole Suomessa vielä väestötasolla kerätty. Muissa maissa tehdyt objektiivisen fyysisen aktiivisuuden mittaukset ovat osoittaneet, että kyselyillä saatu, itse ilmoitettu tieto usein yliarvioi väestön fyysistä aktiivisuutta. Siksi näille objektiivisille mittauksille on selkeä tarve myös Suomessa.

3.2 Liikuntapaikkojen käyttövuorojen kysynnässä suuria eroja

Aluehallintovirastot laativat aika ajoin arviointeja kuntien tuottamista peruspalveluista. Peruspalvelujen arviointi on aluehallintoviraston lakisääteinen tehtävä, joka toteutetaan yhteistyössä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kanssa. Liikuntatoimen osalta arvioitavana oli liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikka vuonna 2010. Kaikki kuusi aluehallintovirastoa suosittavat kunnille aktiivisempaa käyttövuoropolitiikkaa edistämään eri ryhmien liikuntakäyttäytymistä.

Arvioinnin yhtenä havaintona oli, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaa ei riittävän hyvin hyödynnetä liikuntaan liittyvien tavoitteiden edistämiseksi. Liikuntapaikkojen jakoprosessit tulisi kunnissa tehdä avoimiksi ja läpinäkyviksi. Tällä hetkellä liikuntapaikkojen käyttövuorojen jako perustuu useimmiten vakiintuneeseen käytäntöön. Valtakunnallisesti 41 prosenttia kunnista on laatinut ja hyväksynyt kirjalliset käyttövuorojen jakoperusteet.

Arvioinnissa todettiin myös, että liikuntapaikkojen käyttövuorojen kysynnässä on suuria eroja eri liikuntapaikkojen välillä. Kaikista suurin kysyntä oli liikuntasaleista ja -halleista ja toiseksi suurin jäähalleista. Noin kolmannes kunnista arvioi, että liikuntapaikkoja on kysyntään nähden liian vähän. Puolet kunnista oli sitä mieltä, että tiloja on riittävästi eikä käyttövuorojen jaossa ole ongelmia.

Arvioinnin mukaan liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaon merkittävimmät ongelmat olivat vuorojen vähäisyys suhteessa kysyntään ja suuri kysyntä viikon iltavuoroista. Tilojen riittävyys koettiin ongelmaksi erityisesti taajaan asutuissa ja kaupunkimaisissa kunnissa, joista selvästi alle kymmenessä prosentissa liikuntatiloja näyttäisi olevan kysyntään nähden riittävästi (Liikunnan ja Urheilun Maailma 2011 ja Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2011).

3.3 Haastattelutuloksia liikuntapaikkojen kysynnästä ja tarjonnasta

Liikuntapaikkojen kysyntää ja tarjontaa sekä niihin vaikuttavia trendejä kartoitettiin haastattelemalla tutkimukseen osallistuneiden kaupunkien yhteyshenkilöitä. Alla on esitetty lyhyt yhteenveto usein esille tulleista vastauksista kysymyksittäin.

Mitkä ovat ne liikuntalajit joiden suosio on selvästi kasvanut viime vuosina? Millaisia liikuntapaikkoja tarvitaan lisää?

- Jos tarkastellaan hieman pidempää aikaväliä, salibandyn suosio on kasvanut paljon. Aivan viime aikoina on tosin ollut havaittavissa merkkejä suosion kasvun mahdollisesta taitumisesta. Lajin viralliset mitat täyttävistä sisäliikuntapaikoista on pulaa. Yksityinen tarjonta on tosin helpottanut salipulaa jonkin verran. Lajina salibandy asettaa haasteita monikäyttöisten liikuntatilojen lattian valinnalle.
- Erilaiset naisten ryhmäliikuntamuodot ovat todella kovassa suosiossa.
- Monipuoliset kuntosalit ovat kovassa käytössä.
- Skeittaus on nuorten keskuudessa ehdottomasti kovassa nosteessa. Ulkona sijaitsevien skeittipaikkojen ja -puistojen lisäksi sisätiloja skeittaukselle tarvitaan lisää.
- Uusia nousevia lajeja ovat myös parkour, frisbeegolf, BMX-pyöräily ja airsoft.
- Myös cheerleadingin suosio tuntuu olevan jonkin verran nosteessa.
- Hohtokeilaus on lisännyt keilailun suosiota nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa merkittävästi.
- Uudet monipuoliset lähiliikuntapaikat ovat kovassa käytössä. Koulujen pihat ovat erinomaisia sijoituspaikkoja monikäyttöisille lähiliikunta-areenoille. ”Jokaisessa kaupunginosassa pitäisi olla lähiliikuntapaikka”.
- Erilaisten ryhmäliikuntamuotojen suosio on kasvanut myös ikääntyvien keskuudessa.
- Väestön ikärakenteen muutos näkyy myös vesiliikunnan suosion kasvuna. Ikäihmisille sopivia kuntoutus- ja terapia-altaita tarvittaisiin lisää myös kunnallisiin uimahalleihin.
- Jääkiekko on edelleen suuressa suosiossa. Jäähallivuoroista on jatkuvasti puutetta. Jääkiekon ”johtava asema” ja hallipula vaikeuttavat myös muiden jääurheilun parissa toimivien seurojen toimintaa.
- Isoille tekojääradoille oli tarvetta useissa tutkimuksen kohdekaupungeissa.

3. Muita havaintoja

- Hiihto on suosittu kuntoliikuntamuoto myös eteläisimmässä Suomessa, mutta se on riippuvainen säästä. Hiihtokautta pitäisi saada jatkettua. Sisähiihtotiloja, tekolumilatuja tai muita kautta jatkavia ratkaisuja tarvittaisiin lisää.
- Kyllä laskettelullakin olisi kasvukeskuksissa kysyntää, paikkoja on vain niin vähän.
- Hiekkakentät eivät enää kelpaa jalkapalloilijoille edes harrastepeleihin. Tekonurmikenttiä tarvitaan lisää. Tekonurmikenttien rakentamisessa seurat ovat viime vuosina aktivoituneet. Jalkapallon tekonurmikenttien suhteen on kaksi koulukuntaa: toiset haluavat kuplan kentän päälle talven ajaksi, toisille riittää lämmitetty tekonurmikenttä. Jalkapallon on kasvattanut suosiotaan erityisesti tyttöjen keskuudessa.
- Vastaava ilmiö esiintyy myös jääurheilun puolella. Vaatimustaso on kasvanut ja luonnonjää ei enää kelpaa läheskään kaikille. Tarvitaan tekojäitä ja mieluummin vielä halleja.
- Kestävän kehityksen näkökulmasta muovijää tarjoaa mielenkiintoisen vaihtoehdon jäähalleille ja tekojääradoille lähitulevaisuudessa.
- Ulkokuntoiluvälineitä kaivataan lisää puistojen ja kuntoratojen yhteyteen.
- Golfien suosio on niin suuri, että kentistä on edelleen pulaa useissa kaupungeissa ja useiden kaupunkien läheisyydessä.
- Mäkihyppy on aina ollut jo luonteensa puolesta marginaalilaji, mutta esimerkiksi Herttoniemen mäessä on ollut paljon hyvää toimintaa viime vuosina.
- Käyttäjien vaatimustason kasvu näkyy myös ratapyöräilyssä. Velodromin tilalle haluttaisiin halli.
- Hallin kaippuu on suuri myös luistelijoiden ja jääpalloilijoiden keskuudessa.
- Liikuntamyyllyn tapaisille vapaassa kuntalaiskäytössä oleville sisäliikuntatiloille ("maksu 2 euroa ja tee mitä lystää") on tarvetta muuallakin. Liikuntapaikan vapaa kuntalaiskäyttö on jo arvo sinänsä.
- Muutamissa kaupungeissa on havaittu, että luonnossa liikkumisen, kuten eräretkeilyn tai vastaavan, suosio on selvässä kasvussa.
- Esimerkiksi Vantaalla hyvistä kesäuintipaikoista on selkeää pulaa. Uimarantoja on vähän ja etäisyydet ovat pitkiä.
- Kamppailulajipuolelle tulee melkein vuosittain uusia lajeja (esim. thainyrkkeily ja brasilialainen jujutsu). Ne kyllä vetävät mukaan aina jonkin verran uusia ihmisiä liikunnan pariin.
- "Liikunnan harrastamisen intensiteetti näyttäisi olevan muuttumassa. Ennen yksi henkilö harrasti 2–3 kertaa viikossa, nyt jopa 5–7 kertaa viikossa".
- "Yleistrendinä on, että erilaisten ryhmäliikuntamuotojen ja joukkuelajien suosio on kasvussa. Lisäksi liikuntaa halutaan entistä enemmän harrastaa mahdollisimman hyvissä olosuhteissa (sisätiloissa)".

Mitkä ovat ne liikuntalajit joiden suosio on selvästi laskussa viime vuosina? Onko sellaisia liikuntapaikkoja, jotka ovat selvästi vajaakäytössä?

- Yleisurheilu ei näytä vetävän uusia kilpaharrastajia enää kuten ennen.
- Kaukalopallon harrastajamäärät ovat vähentyneet.
- Pesäpallon suosio on kääntynyt ainakin joissain tutkimuksen kohdekaupungeissa lievään laskuun.
- Aikuislentopallo ja aikuisjalkapallo ovat harrastajamäärien suhteen laskusuunnassa. Ilmeisesti osa harrastajista on siirtynyt salibandyyn, joka on nykyisin varsin suosittu kuntoliikuntamuoto myös aikuisten keskuudessa.
- Pienet ("postimerkinkokoiset") liikuntasalit ovat selvästi vajaakäytössä etenkin viikonloppuisin. Toisaalta ne soveltuvat hyvin esimerkiksi monien budolajien harrastamiseen. Osin tämä vajaakäyttö on muutenkin myös järjestelykysymys.
- Hiekkakentät eivät enää kelpaa jalkapalloilijoille edes harrastepeleihin. Tekonurmikenttiä tarvitaan lisää.
- Vastaava ilmiö esiintyy myös jääurheilun puolella. Vaatimustaso on kasvanut ja luonnonjäät eivät enää kelpaa läheskään kaikille. Tarvitaan tekojäitä ja mieluummin vielä halleja.
- Squashin suosio on ollut laskusuunnassa jo pidemmän aikaa. Tämä näkyy squashkenttien muuttamisena muuhun käyttöön ja seurojen jäsenmäärän ja toiminta-aktiivisuuden laskuna.
- Myös tenniksen suosio on ollut laskussa. Kunnallisia asfaltitenniskenttiä on päivästä toiseen tyhjänä ympäri kaupunkia.
- Sulkapallon suosio näyttäisi vakiintuneen. Selvää kasvua tai laskua ei ole havaittavissa.

Samoin ratsastuksen suosio näyttäisi vakiintuneen.

4. Liikuntasuoritteiden määräraivion tason tarkastelua

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoiman Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan peruskoululaiset (8. ja 9. luokan oppilaat) harrastavat vapaa-aikanaan keskimäärin 3,3 tuntia viikossa sellaista liikuntaa, joka aiheuttaa hengästymistä ja hikoilua. Vastaava luku on lukiolaisilla 3,4 tuntia viikossa ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoilla 2,5 tuntia viikossa (1. ja 2. vuoden opiskelijat).

Euroopan parlamentin selvitysten mukaan Suomen peruskouluissa on viime vuosina ollut keskimäärin 90 liikuntatuntia vuodessa. 2. asteen koulutuksessa määrä on vaihdellut välillä 45–90 liikuntatuntia vuodessa.

Valtioneuvoston asetuksen (28.6.2012) mukaan peruskoululaisilla liikunnan opetusta on keskimäärin 2,2 tuntia kouluviikon aikana. Koska vuodessa on yleensä 38 kouluviikkoa, merkitsee tämä keskimäärin 84 liikuntatuntia kouluvuoden aikana.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys 2010 -tutkimuksen (THL 2011a) mukaan miehistä 69 % ja naisista 74 % sanoi harrastavansa vapaa-ajan liikuntaa ainakin puoli tuntia vähintään kaksi kertaa viikossa. Miehistä 30 % ja naisista 34 % taas kertoi harrastavansa vapaa-ajan liikuntaa vähintään neljä kertaa viikossa.

Kansallisen liikuntatutkimuksen 2009–2010 mukaan 55 % aikuisväestöstä (19–65-vuotiaat) harrastaa liikuntaa vähintään 4 kertaa viikossa. Saman tutkimuksen mukaan 2–3 kertaa viikossa liikuntaa harrastavien osuus on 35 %.

Näiden lukujen perusteella saadaan liikuntasuoritteiden määräksi seuraavat:

- Koululaiset, ikäluokka 7–18 vuotta, koululiikunta: 726 000 henkilöä x 84 h/vuodessa/henkilö = noin 61 miljoonaa koululiikuntatunnin mittaista liikuntasuoritetta vuodessa.
- Koululaiset, ikäluokka 7–18 vuotta, vapaa-ajan liikunta: 726 000 henkilöä x 170 h/vuodessa/henkilö = noin 123 miljoonaa tunnin mittaista liikuntasuoritetta vuodessa.
- Aikuisväestö, ikäluokka 19–64 vuotta THL:n tutkimuksen mukaan: Vähintään 2 kertaa viikossa liikuntaa harrastaa yhteensä 2 341 000 henkilöä. Heidän harrastuksistaan kertyy yhteensä noin 390 miljoonaa tunnin mittaista liikuntasuoritetta vuodessa (erittely alla):

- Aikuisväestö, ikäluokka 19–64 vuotta THL:n tutkimuksen mukaan: 573 000 henkilöä (17,5 % ikäluokasta) harrastaa liikuntaa keskimäärin 2 kertaa viikossa. Jos harrastuskerran pituus on 60 minuuttia, tarkoittaa tämä noin 60 miljoonaa tunnin mittaista liikuntasuoritetta vuodessa.
- Aikuisväestö, ikäluokka 19–64 vuotta THL:n tutkimuksen mukaan: 720 000 henkilöä (22,0 % ikäluokasta) harrastaa liikuntaa keskimäärin 3 kertaa viikossa. Jos harrastuskerran pituus on 60 minuuttia, tarkoittaa tämä noin 112 miljoonaa tunnin mittaista liikuntasuoritetta vuodessa.
- Aikuisväestö, ikäluokka 19–64 vuotta THL:n tutkimuksen mukaan: 1048 000 henkilöä (32,0 % ikäluokasta) harrastaa liikuntaa keskimäärin 4 kertaa viikossa. Jos harrastuskerran pituus on 60 minuuttia, tarkoittaa tämä noin 218 miljoonaa tunnin mittaista liikuntasuoritetta vuodessa.
- Kansallisen liikuntatutkimuksen 2009–2010 perusteella aikuisväestön liikuntasuoritemääräksi saadaan noin 523 miljoonaa (erittely alla):
 - Aikuisväestö, ikäluokka 19–64 vuotta Kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan: 1 146 000 henkilöä (35,0 % ikäluokasta) harrastaa liikuntaa keskimäärin 2,5 kertaa viikossa. Jos harrastuskerran pituus on 60 minuuttia, tarkoittaa tämä noin 149 miljoonaa tunnin mittaista liikuntasuoritetta vuodessa.
 - Aikuisväestö, ikäluokka 19–64 vuotta Kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan: 1 800 000 henkilöä (55,0 % ikäluokasta) harrastaa liikuntaa keskimäärin 4 kertaa viikossa. Jos harrastuskerran pituus on 60 minuuttia, tarkoittaa tämä noin 374 miljoonaa tunnin mittaista liikuntasuoritetta vuodessa.

Edellä esitettyjen laskentaperusteiden mukaan liikuntasuoritteiden yhteismääräksi arvioidaan noin 570–710 miljoonaa, kun laskelmissa huomioidaan ikäluokat 7–18-vuotta ja 19–64-vuotta.

Tässä tutkimuksessa päädyttiin arvioon, että tutkimuksen kohteena olleissa maamme liikuntapaikoissa kertyy vuodessa yhteensä noin 420 miljoonaa tunnin mittaista liikuntasuoritetta ja näissä liikuntapaikoissa käy vuodessa noin 330 miljoonaa liikuntaa harrastavaa kävijää (taulukot 9 ja 10). Arvio perustuu 11 kaupungista kerättyihin tietoihin, yleisiin tietolähteisiin, asiantuntijahaastatteluihin ja aiempiin liikuntapaikkoja käsitteleviin tutkimuksiin. Arvion perusteet on kuvattu tarkemmin tämän tutkimuksen muissa osaraporteissa.

Tässä tutkimuksessa tehty arvio ei kuitenkaan kata aivan kaikkia liikuntapaikkoja eikä myöskään kävely- ja pyöräteitä. Tarkastelun ulkopuolelle jätettiin sisäliikuntapaikoista yksittäiset lajikohtaiset sisäliikuntapaikat, petanquehallit, uima-altaat, kylpylät, sisäampumaradat, sisähihtotilat sekä moottori- että eläinurheilun sisätilat. Ulkoliikuntapaikoista tarkastelun ulkopuolelle jätettiin uimarannat, laskettelurinteet ja hiihtokeskukset, hyppyrimäet, ulkoilualueet ja ulkoilureitit, suunnistusalueet, maastohiihtokeskukset, kiipeilypaikat, erityisurheilualueet ja eläinurheilualueet.

4. Liikuntasuoritteiden määräärvion tason tarkastelua

Taulukko 9. Arvio liikuntasuoritteiden ja liikuntaa harrastavien kävijöiden määrästä Suomen merkittävimmässä sisäliikuntapaikkatyypeissä vuoden aikana.

SISÄLIIKUNTAPAIKKA-TYYPPI	Tunnin mittaiset liikuntasuoritteet vuodessa	Osuus (%)	Liikuntaa harrastavat kävijät vuodessa	Osuus (%)
Kunto- ja voimailusalit	17 235 000	8,5 %	17 235 000	10,4 %
Liikuntasalit	92 804 000	45,7 %	74 242 800	44,8 %
Liikuntahallit ja areenat	20 975 000	10,3 %	16 780 000	10,1 %
Jalkapallohallit	3 998 000	2,0 %	3 199 000	1,9 %
Salibandykentät	7 144 000	3,5 %	5 715 000	3,4 %
Jäähallit (jääradat hallissa)	19 125 000	9,4 %	15 300 000	9,2 %
Squashkentät	565 000	0,3 %	565 000	0,3 %
Tenniskentät	2 421 000	1,2 %	1 614 000	1,0 %
Sulkapallokentät	2 563 000	1,3 %	2 050 000	1,2 %
Keilaradat	6 061 000	3,0 %	4 849 000	2,9 %
Kamppailulajien salit	1 350 000	0,7 %	1 080 000	0,7 %
Uimahallit	29 040 000	14,3 %	23 232 000	14,0 %
YHTEENSÄ	203 281 000	100,0 %	165 861 800	100,0 %

Taulukko 10. Arvio liikuntasuoritteiden ja liikuntaa harrastavien kävijöiden määrästä tarkastelun kohteena olleissa Suomen ulkoliikuntapaikkatyypeissä vuoden aikana.

ULKOLIIKUNTAPAIKKA-TYYPPI	Tunnin mittaiset liikuntasuoritteet vuodessa	Osuus (%)	Liikuntaa harrastavat kävijät vuodessa	Osuus (%)
Urheilukentät	15 184 000	7,0 %	12 147 000	7,4 %
Pallokentät	30 264 000	13,9 %	20 176 000	12,4 %
Pesäpallokentät	2 464 000	1,1 %	1 971 000	1,2 %
Tenniskentät	2 352 000	1,1 %	1 568 000	1,0 %
Luonnonjäkäkentät ja -alueet	8 144 000	3,7 %	5 455 000	3,3 %
Tekojäät ja tekojään sisältävät yhdistelmäkentät	1 659 000	0,8 %	1 327 000	0,8 %
Muut yhdistelmäkentät	38 252 000	17,5 %	30 601 000	18,7 %
Maauimalat	1 351 000	0,6 %	1 081 000	0,7 %
Kuntopolut ja kuntoradat	107 838 000	49,4 %	86 270 000	52,8 %
Golfkentät	10 920 000	5,0 %	2 730 000	1,7 %
YHTEENSÄ	218 428 000	100,0 %	163 326 000	100,0 %

5. Johtopäätöksiä ja suosituksia

Liikuntapaikat.fi (Lipas) -tietokanta on monipuolinen ja laaja kokonaisuus, johon on vuosien aikana panostettu merkittävä määrä resursseja. Yhtenäinen tietokanta maamme liikuntapaikoista on tarpeellinen. Tietokannan tietosisältöä ja käytettävyyttä tulisi kuitenkin kehittää, jotta liikuntapaikkojen eri sidosryhmät voisivat sitä nykyistä paremmin hyödyntää. Myös tietojen päivittämiseen tulisi kiinnittää riittävästi huomiota.

Merkittävimmille liikuntapaikkatyypeille tulisi määritellä niitä kuvaavat keskeiset tunnusluvut (indikaattorit), joita voitaisiin hyödyntää liikuntapaikkojen suunnittelussa, käytön seurannassa ja erilaisissa vertailuissa. Näiden tunnuslukujen tulisi olla yhteismitallisia siten, että yksittäisten liikuntapaikkojen tietojen pohjalta voitaisiin helposti tuottaa myös kunta- ja aluetasosta sekä koko valtakunnan tasoista vertailutietoa.

Tässä tutkimuksessa on selvitetty liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan tunnuslukuja laajalti ja tehty suositus tunnuslukujen yhtenäistämiseksi.

Kaikista merkittävistä liikuntapaikoista tulisi selvittää niiden käyttömäärät. Liikunnallisten käyntikertojen lukumäärät saadaan yleensä tarkasti selville sellaisista liikuntapaikoista, joissa sisäänpääsy perustuu pääsylippuihin tai vastaaviin menettelyihin (esimerkiksi uimahallit). Nykytekniikka mahdollistaa myös erilaisten kävijälaskureiden ja kulunvalvontalaitteiden käytön suhteellisen edullisesti. Muuntotyypisissä liikuntapaikoissa liikunnallisten käyntikertojen määrät tulisi arvioida mahdollisimman tarkasti esimerkiksi erilaisten seuranta tutkimusten ja otantojen perusteella. Monien liikuntapaikkatyyppien kohdalla käyttömäärää kuvaavat hyvin myös käyttötuntimäärät ja käyttöasteet. Tällaisia liikuntapaikkoja ovat esimerkiksi liikuntasalit ja kentät.

Liikuntapaikkojen tarjontaa kuvaavia tunnuslukuja ovat esimerkiksi asukasmäärä tai eri väestö- ja käyttäjäryhmien henkilömäärä liikuntapaikkaa tai suorituspaikkaa kohti sekä niiden aukioloajat.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella suositellaan seurattavaksi liikuntapaikkakohtaisella tasolla seuraavia tekijöitä:

Tarjontaa kuvaavat tekijät:

- liikuntapaikkojen lukumäärät liikuntapaikkatyypeittäin (kpl)
- suorituspaikkojen (kenttien, salien, ratojen, uima-altaiden yms.) lukumäärät suorituspaikkatyypeittäin (kpl)

5. Johtopäätöksiä ja suosituksia

- suorituspaikkojen (kenttien, salien, ratojen, uima-altaiden yms.) laajuudet suorituspaikkatyypeittäin (m², km jne.)
- liikuntapaikan ja sen suorituspaikkojen aukiolotunnit (h/vuosi).

Kysyntää kuvaavat tekijät:

- Liikunnallisten käyntikertojen määrät sekä liikuntapaikka- että suorituspaikkakohtaisesti
- Suorituspaikkojen varatut tunnit (h/vuosi) sellaisissa kohteissa, joihin voi tehdä varauksia
- Suorituspaikkojen käyttötunnit (h/vuosi).

Näistä tiedoista saadaan tai voidaan johtaa sekä koko liikuntapaikan että sen suorituspaikkojen tarjontaa ja käyttöä kuvaavat tärkeimmät tunnusluvut, jotka ovat:

- asukasmäärä liikuntapaikkaa kohti
- asukasmäärä suorituspaikkaa kohti
- asukasmäärä suorituspaikkojen laajuutta kohti (asukasta/m², asukas/km jne.)
- aukioloaika (h/vuosi)
- liikunnallisten käyntikertojen määrä / vuosi
- varausaste (%) = varatut tunnit / aukiolotunnit
- käyttöaste (%) = käyttötunnit / aukiolotunnit.

Liikuntapaikat.fi (Lipas) -tietokanta tulisi täydentää näillä tiedoilla, jolloin sen käyttökelpoisuus eri tarpeisiin parantuisi. Näiden tietojen pohjalta saataisiin samalla myös kunta-, alue- ja valtakunnantasoiset vertailuluvut liikuntapaikkojen kehittämistoimintaa varten.

Lähdeluettelo

- Berg, P. Miten se meitä liikuttaa? – Suomalaisten liikunta- ja urheiluharrastukset 1981–2002. Teoksessa: Liikkanen, M., Hanifi, R. ja Hannula, U. (toim.) Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002. Helsinki: Tilastokeskus, 2005:137–148.
- Current situation and prospects for physical education in the European Union. EU 2007.
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2011. Lasten ja nuorten liikunnan edistäminen on etusijalla liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaossa. <http://www.ely-keskus.fi/fi/tiedotepalvelu/2011/Sivut/Lastenjanuortenliikunnan-edistaminenonetusijallaliikuntapaikkojenkayttovuorojenjaossa.aspx>.
- Haskell, W., Lee, M., Pate, R., Powell, K., Blair, S., Franklin, B., Macera, C., Heath, G., Thompson, P. ja Bauman, A. Physical activity and public health. Updated recommendation for adults from the American college of sports medicine and American heart association. *Medicine and science in sports and exercise* 2007; Vol. 39: 8:1423–1434.
- Husu, P., Paronen, O., Suni, J. ja Vasankari, T. Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010. Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:15. ISBN 978-952-263-033-9 (nid.). ISBN 978-952-263-034-6 (PDF)
- Jyväskylän yliopisto 2012. Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta. Liikuntapaikat.fi (Lipas). <https://www.jyu.fi/sport/laitokset/liikunta/liikuntapaikat>.
- Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Aikuisliikunta. Suomen Kuntoliikuntaliitto. SLU:n julkaisusarja 6/2010. ISBN 978-952-5828-22-1. http://slu-fi-bin.directo.fi/@Bin/a811a14c82d7aca182a882a6af1b8977/1383806878/application/pdf/3244706/Liikuntatutkimus_aikuiset_2009_2010.pdf.
- Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Lapset ja nuoret. Nuori Suomi. ISBN 978-952-5828-24-5. SLU:n julkaisusarja 7/2010. http://www.nuorisuomi.fi/files/ns2/Urheiluseurat_PDF/Liikuntatutkimus_lapsetnuoret_2009_2010.pdf.
- Katajapuu-Truhponen, N. 2008. Fyysinen aktiivisuus, maksimaalinen hapenkulutus ja BMI. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18337/URN_NBN_jyu-200805161484.pdf?sequence=1.

- Kouluterveyskysely. THL. <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/toteuttaminen/index.htm>.
- Liikkanen, M. Vapaa-aika muutoksessa – merkitykset, rajoitteet ja valinnat. Teoksessa: Liikkanen, M., Hanifi, R. ja Hannula, U. (toim.) Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002. Helsinki: Tilastokeskus, 2005. 7–10, 227–281.
- Liikunnan ja Urheilun Maailma 2011. Lehti numero 8/2011. Liikuntapaikkojen käyttövuoropoliittika arvioinnin kohteena. <http://www.slu.fi/lum/numero-8-2011/liikuntapolitiikka/liikuntapaikkojen-kayttovuoropol/>.
- OKM 2010. Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:15. Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset. ISBN 978-952-263-034-6 (PDF). ISSN 1799-0351(PDF).
- Suomen Latu 2012. Sulka-hankkeen kotisivut. http://www.suomenlatu.fi/suomenlatu/hankkeet/sulka_ii-hanke/.
- THL 2011a. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 15/2011. Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2010. ISBN 978-952-245-473-7 (pdf). ISSN 1798-0089 (pdf). <http://www.thl.fi/avtk>.
- THL 2011b. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Terveyttä edistävä liikunta kunnan toiminnassa. Menetelmäraportti. Helsinki 2011.
- Tilastokeskus 2009. Ajankäyttötutkimus 2009. Muutokset 1979–2009, ennakko.
- VM 2005. Indikaattorit ohjauksen ja seurannan välineinä. Valtiovarainministeriön indikaattorityöryhmän raportti. Keskustelualoite 73.

Nimeke	Katsaus liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan indikaattoreihin
Tekijä(t)	Kari Nissinen & Veli Möttönen
Tiivistelmä	<p>Tässä raportissa on esitetty yleiskatsaus liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan indikaattoreihin ja niiden tietolähteisiin.</p> <p>Raportissa on tarkasteltu Suomessa nykyisin käytössä olevia liikuntapaikkojen kysyntää ja tarjontaa kuvaavia indikaattoreita. Lisäksi on selvitetty merkittävimpien liikuntapaikkojen kysyntää ja tarjontaa Suomessa. Selvitys on laadittu tutkimukseen osallistuneiden kaupunkien (11 kpl) liikuntapaikkatietojen, lajiliittojen antamien lisätietojen, Liikuntapaikat.fi-tietokannan ja VTT:n aiempien aiheeseen liittyvien tutkimusten perusteella. Raportissa on myös arvioitu liikunnallisten käyntikertojen määrä Suomen liikuntapaikoissa vuodessa.</p> <p>Tutkimuksessa on tultu johtopäätökseen, että merkittävimmille liikuntapaikoille tulisi määritellä tietyt tunnusluvut (indikaattorit), joita voitaisiin hyödyntää liikuntapaikkojen suunnittelussa, käytön seurannassa ja erilaisissa vertailuissa. Näiden tunnuslukujen tulisi olla yhteismitallisia siten, että yksittäisten liikuntapaikkojen tietojen pohjalta voitaisiin helposti tuottaa myös kunta- ja aluetasoisista sekä koko valtakunnan tasoista vertailutietoa. Tutkimuksessa on tehty suositus näistä tunnusluvuista ja menettelytavasta niiden tuottamiseksi.</p> <p>Tutkimuksen on rahoittanut opetus- ja kulttuuriministeriö.</p>
ISBN, ISSN	ISBN 978-951-38-8066-8 (nid.) ISBN 978-951-38-8067-5 (URL: http://www.vtt.fi/publications/index.jsp) ISSN-L 2242-1211 ISSN 2242-1211 (painettu) ISSN 2242-122X (verkkojulkaisu)
Julkaisu-aika	Joulukuu 2013
Kieli	Suomi
Sivumäärä	36 s.
Projektin nimi	
Toimeksiantajat	Opetus- ja kulttuuriministeriö
Avainsanat	Sports facilities, supply, demand, indicators, utilization, key figure
Julkaisija	VTT PL 1000, 02044 VTT, Puh. 020 722 111

Katsaus liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan indikaattoreihin

Tässä julkaisussa on esitetty yleiskatsaus liikuntapaikkojen kysynnän ja tarjonnan indikaattoreihin ja niiden tietolähteisiin.

Raportissa on tarkasteltu Suomessa nykyisin käytössä olevia liikuntapaikkojen kysyntää ja tarjontaa kuvaavia indikaattoreita. Lisäksi on selvitetty merkittävimpien liikuntapaikkojen kysyntää ja tarjontaa Suomessa. Selvitys on laadittu tutkimukseen osallistuneiden kaupunkien (11 kpl) liikuntapaikkatietojen, lajiliittojen antamien lisätietojen, Liikuntapaikat.fi-tietokannan ja VTT:n aiempien aiheeseen liittyvien tutkimusten perusteella. Julkaisussa on myös arvioitu liikunnallisten käyntikertojen määrä Suomen liikuntapaikoissa vuodessa.

Tutkimuksessa on tultu johtopäätökseen, että merkittävimmille liikuntapaikoille tulisi määritellä tietyt tunnusluvut (indikaattorit), joita voitaisiin hyödyntää liikuntapaikkojen suunnittelussa, käytön seurannassa ja erilaisissa vertailuissa. Näiden tunnuslukujen tulisi olla yhteismitallisia siten, että yksittäisten liikuntapaikkojen tietojen pohjalta voitaisiin helposti tuottaa myös kunta- ja aluetasoisista sekä koko valtakunnan tasoista vertailutietoa. Tutkimuksessa on tehty suositus näistä tunnusluvuista ja menettelytavasta niiden tuottamiseksi.

Tutkimuksen on rahoittanut opetus- ja kulttuuriministeriö.

ISBN 978-951-38-8066-8 (nid.)
ISBN 978-951-38-8067-5 (URL: <http://www.vtt.fi/publications/index.jsp>)
ISSN-L 2242-1211
ISSN 2242-1211 (painettu)
ISSN 2242-122X (verkkojulkaisu)

